

Геннадій Прокоф'єв,
кандидат філологічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВИКОРИСТАННЯ ГУМОРУ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: АРГУМЕНТИ “ЗА” І “ПРОТИ”

Ключові слова: гумор, комунікативна компетенція, оптимізація навчального клімату, види гумору, показники оцінки використання гумору, переваги використання гумору, причини відмови від використання гумору

Розуміння та використання гумору під час навчання англійської мови як іноземної (EFL) або другої (ESL) передбачають значні зусилля з боку студентів. Гумор є унікальним джерелом автентичного лінгвістичного, соціологічного та культурологічного матеріалу, стимулом до творчого оволодіння мовою. За спостереженнями дослідників у галузі соціолінгвістики, використання гумору є своєрідною протидією монотонним, нечутливим до культурних особливостей і, навіть, загрозливим для особливості студента методам навчання [1: 148]. Звертає на себе увагу велика кількість публікацій щодо використання гумору в процесі навчання як у загальному педагогічному контексті, так і при навчанні мови [2: 139-144]. Дослідники вивчають роль гумору у зближенні та встановленні порозуміння між викладачем і студентами, зменшенні хвилювання під час занять, створенні атмосфери зацікавленості в одержанні знань. Вважається, що важливу роль відіграє природа гумору: як правило, студенти низько оцінюють агресивний тип гумору, спрямований на особистість. Підкреслюється значення релевантності гумору, його зв'язку з темою та характером навчального матеріалу [3: 100-101]. Щодо впливу гумору власне на саме навчання, рівень навчальних досягнень, процеси оволодіння знаннями та запам'ятовування інформації, існують різні емпіричні дані. Деякі вчені надають йому однозначно позитивну оцінку, інші звертають увагу на дещо суперечливі результати опитувань та експериментів або взагалі

стверджують про відсутність координації між використанням гумору та успішністю навчання [2: 131].

Основними етапами процесу навчання гумору є його сприйняття, інтерпретація, адекватне реагування та використання у власному висловленні [3: 170-176]. Ці завдання передбачають оволодіння знаннями та навичками як власне лінгвістичного, так і прагматичного та соціолінгвістичного характеру. Гумор допомагає подолати бар'єр спілкування іноземною мовою і таким чином сприяє оволодінню мовленнєвими навичками та забезпечує їх розвиток. Дозованість, послідовність та системність залучення гумору при плануванні занять, інтегрованість у навчальний матеріал створюють необхідні передумови комунікативної успішності його використання як викладачем, так і студентами.

Студенти позитивно оцінюють викладачів з почуттям гумору, пов'язуючи його з рівнем професійної компетенції. Вважається, що гумор зменшує емоційну та інтелектуальну відстань між учителем і учнем, завдяки чому характер відносин на осі "вчитель-учень" стає менш авторитарним [4: 55]. Хоча більшість дослідників стверджують, що комуніканти, які використовують гумор, є більш ефективними та компетентними, багато викладачів вважають гумор незручним засобом, що не входить до їхнього "мовленнєвого репертуару" [5: 121].

Досить часто йдеться про такий показник гумору, як його "прийнятність/неприйнятність" для навчального процесу. Пропонуються такі опозиції характеристик гумору, як "позитивність/негативність", "конструктивність/деструктивність", "тенденційність/нетенденційність" тощо, при цьому більшість авторів погоджуються з тим, що потрібний ретельний відбір видів та прикладів гумору [4: 57-58; 6: 178; 7: 88].

Розглядаючи гумор в якості інструмента навчання при викладанні курсів іноземної мови та перекладу, бразильський вчений Джон Роберт Шмітц розділив гумористичний дискурс на три різновиди:

- а) універсальний гумор, що базується на об'єктивних реаліях;
- б) гумор, пов'язаний з культурними особливостями та стереотипами;

в) лінгвістичний гумор [8: 89].

На думку автора, на початковому рівні володіння іноземною мовою ефективно може використовуватись лише універсальний тип гумору, на середньому рівні продовжується робота з прикладами універсального гумору та розпочинається використання гумору, пов'язаного з культурними особливостями та власне лінгвістичного гумору, тоді як на високому рівні усі згадані види задіюються без обмежень [8: 93-99]. Американський лінгвіст і педагог Ненсі Долорес Белл, визнаючи корисність існуючих типологій гумору для ознайомлення викладачів та студентів з його різновидами, звертає увагу на те, що педагогічно орієнтовані класифікації базуються здебільшого на прикладах літературного гумору і не враховують багатofункціональну природу комунікації. Крім того, дослідниця вважає, що приклади гумору не повинні бути більш або менш складними для студентів з різним рівнем володіння іноземною мовою лише за своєю категоріальною ознакою [9: 244-245].

Як кількість, так і тип гумору, що використовується під час занять, впливають на клімат в аудиторії. Результати опитувань студентів різних факультетів та курсів одного з університетів південного сходу США свідчать про наступне:

а) при низькій частотності використання викладачами неагресивних різновидів гумору, а також у разі їхньої відмови від вживання агресивного гумору, низькими є показники оцінки інноваційності заняття та рівня захисної поведінки з боку студентів, тоді як високими – показники рівня контролю з боку вчителя та зосередженості на виконанні завдання;

б) при використанні переважно агресивного гумору низькими є показники підтримки з боку вчителя, порядку, організованості та чіткості діючих правил, а високими – об'єднаності учнів, конкурентності, контролю, захисної поведінки;

в) при низькій частотності використання гумору взагалі високими виявились показники порядку, організованості та об'єднаності і низькими – підтримки, залученості, захисної поведінки, інноваційності [7: 87].

Одержані в опитуванні результати приводять авторів до висновку про те, що широке використання гумору сприяє створенню неформальної атмосфери, яка підтримує студентів в їх навчальних діях і тому є прийнятним для них. Відсутність гумору, навпаки, пов'язується з встановленням формального клімату в аудиторії, що, в свою чергу, може цілком влаштовувати багатьох викладачів [7: 94].

В аудиторії англійської як іноземної гумор є методом, що сприяє введенню та закріпленню лінгвістичного матеріалу та інформації культурологічного характеру [10: 286]. Французький дослідник Марк Денейр не погоджується з існуванням окремої “гумористичної компетенції” поряд з комунікативною компетенцією, оскільки розвинена іншомовна комунікативна компетенція передбачає оволодіння гумористичною і навпаки. Автор також зазначає, що гумор містить прихований культурологічний компонент, який ускладнює, а іноді і унеможлиблює розуміння гумору тими, хто до культури не належить [10: 294-295].

Ще одне опитування студентів, яке проводилось у малазійському університеті серед студентів різних курсів, що вивчають англійську як іноземну, серед переваг використання гумору визначило психологічні (мотивування, релаксація, підбадьорювання), соціальні (привернення уваги, зближення, активізація взаємодії) та власне навчальні (стимулювання розуміння, опанування та утримання інформації) переваги. Серед причин відмови від застосування гумору студенти називали невміння ефективно його використовувати взагалі, недостатній рівень іншомовної комунікативної компетенції викладача, його/її переважну орієнтацію на програмовий матеріал, побоювання втратити авторитет, довіру та повагу з боку студентів, проблеми професійного плану [11: 117].

Гумор на заняттях з іноземної мови оптимізує навчальний клімат, розвиває необхідні мовленнєві навички студентів та одночасно надає їм можливість оволодіти інформацією міжкультурного характеру, яка дозволить успішно спілкуватись з носіями мови. Отже, гумор можна вважати як

загально визнаним засобом педагогічної практики в цілому, так і ефективним методом побудови комунікативної компетенції в процесі навчання іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pomerants A. Humor as safe house in the foreign language classroom / A. Pomerants, N. Bell // *The Modern Language Journal*. – 2011. – Vol. 95. – No 1. – P. 148-161.
2. Banas J. A. A review of humor in educational settings: Four decades of research/ J. A. Banas, N. Dunbar, D. Rodriguez, S. J. Liu // *Communication Education*. – 2011. – Vol. 60. – No 1. – P. 115-144.
3. Bell N. *Humor in the classroom: A guide for language teachers and educational researchers* / N. Bell, A. Pomerants. – New York: Routledge, 2016. – 204p.
4. Chabeli M. Humor: A pedagogical tool to promote learning / M. Chabeli // *Curationis*. – 2008, Sept. – P. 51-59.
5. Hackathorn J. All kidding aside: Humor increases learning at knowledge and comprehension levels / J. Hackathorn, A.M. Garczynski, K. Blankmeyer et al. // *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. – 2011. – Vol. 11. – No 4. – P. 116-123.
6. Wanzer M.B. Appropriate and inappropriate uses of humor by teachers/ M.B. Wanzer, A.B. Frymier, A.M. Wojtaszczyk, T. Smith // *Communication Education*. – 2006. – Vol. 55. – No 2. – P. 178-196.
7. Stuart W.D. Student perceptions of teacher humor and classroom climate / W.D. Stuart, L.B. Rosenfeld // *Communication Research Reports*. – 1994. – Vol. 11. – No 1. – P. 87-97.
8. Shmitz J.R. Humor as a pedagogical tool in foreign language and translation courses / J.R. Shmitz // *Humor*. – 2002. – Vol. 15. – No 1. – P. 89-113.
9. Bell N. Learning about and through humor in the second language classroom / N. Bell // *Language Teaching Research*. – 2009. – Vol. 13. – No 3. – P. 241-258.
10. Deneire M. Humor and foreign language teaching / M. Deneire // *Humor*. – 1995. – Vol.8. – No 3. – P.285-298.
11. Ziyaemehr A. Use and non-use of humor in academic ESL classrooms / A. Ziyaemehr, V. Kumar, S. A. Faiz // *English Language Teaching*. – 2011. – Vol. 4. – No 3. – P.111-119.